

דרוש למעלת הצדקה

להבין כוונת הפסוק ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבות יקום, בהק' מ"ש הרב טירת כסף ז"ל לתרץ מאמר רו"ל גדול המעשה יותר מתעושה, עפ"י מ"ש בבבא בתרא אמר רבי יוחנן מאי דכתיב רודף צדקה ותסד ימצא חיים צדקה וכבוד, משום דרודף צדקה ימצא צדקה, אלא לומר לך כל הרודף אחר צדקה הקב"ה ממציא לו מעות לעשות מהם צדקה, ובוה פ"י הרב כוונת המאמר גדול המעשה וכו' הכונה דכל הרודף היינו המעשה לאחרים כשאין לו מה ליתן הגם כי כעת אין לו הקב"ה ממציא לו מעות כדי שיעשה גם הוא צדקה וזוכה לשתייהם עושה ומעשה.

ועפ"י נראה לי כוונת הכתוב ונדיב נדיבות יעץ הכוונה בין שמצד עצמו נדיב לב אמנם אין ידו משגת ליתן כי על כן נדיבות יעץ דהיינו יועץ לאחרים שיתנו והיה שכרו שהקב"ה ממציא לו מעות והוא על נדיבות יקום ועושה צדקה מממונו, ואולם מצאה הקפידה מקום לנוח דק"ל בכתובות דף ק"ו מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו חנן אומר איבד מעותיו והניח מעותיו על קרן הצבי וכו' א"כ נמצא דאפילו הנותן צדקה הניח מעותיו על קרן הצבי כ"ש המעשה לאחרים, ורו"ל תירצו לזה כמ"ש התוס' שם וליכא לאקשוי להא דחנן מהא דק"ל היורד לתוך שדה חבירו שלא ברשות ונטעה דשמין לו כאריס, דהתם השבח הוא בעץ ודין הוא שיטול שכרו, והשתא לצד זה אם נותן צדקה לת"ח דע"י צדקה זו הת"ח אינו טרוד בבקשת מזונותיו אלא יושב בהשקט ובבטחה ועסיק באורייתא תדירא ונמצא השבח בעץ והרי הוא דומה ליורד לתוך שדה חבירו דנוטל שכרו מושלם, אשר עפ"י פירשו המפרשים ז"ל כונת הכתוב פור נתן לאביונים שהם הת"ח צדקתו עומדת לעד ונוטל שכרו משלם.

אמנם כדי להבין דברי חכמים שאמרו בש"ס בבבא בתרא שאלו לשלמה עד היכן כחה של צדקה ויהי כמשיב בואו וראו מה פירש דוד אבא פור נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד, דיש לדקדק אמאי שאלו בלשון הזה עד היכן כחה של צדקה הוה ליה למימר עד היכן מצות הצדקה, ועוד מאי דהשיב להם פור נתן וכו' זיל קרי בי רב, ויובן עפ"י מ"ש הרב הקדוש ז"ל דכל מצות ומצוות שאדם מסגל כתובים על מצחו ואם ח"ו עבר עבירה מעבירין המצות מעל מצחו חוץ ממצות צדקה שתמיד עומדת על מצחו, ובה פ"י רז"ל כונת הפסוק והיה על מצחו תמיד דוהיה כינוי לצדקה כדכתיב והיה מעשה הצדקה שלום תהיה על מצחו תמיד אפילו ח"ו עבר עבירה, עוד נקדים מ"ש הרב הגדול מוהר"י אזולאי ז"ל דפור הוא כמנין עבירה, ועפ"י האמור יע"ן כונת הש"ס דשאלו אותו עד היכן כחה של צדקה הכונה שהרי כל המצוות אם ח"ו עבר עבירה מתבערין ממנו א"כ מצות הצדקה מאי עדיפותא יותר משאר מצוות ויהי כמשיב פז"ר הכונה אפילו עבר עבירה שהיא כמנין פז"ר אפי"ה צדקתו עומדת לעד וקרנו תרום בכבוד לעולם הבא, ולא עוד אלא שזוכה להיות חי בעוה"ב כמש"ה עושה צדקה וחסד ימצא חיים דהיל"ל עושה צדקה וחסד יחיה מאי קאמר ימצא חיים, אלא הכונה ימצא חיים בעוה"ב.

אשר מכח זה יש לדקדק בהאי דאמרו רז"ל דאמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע תודיעני באיזה פילון מפולש לעוה"ב אמ"ל חיים את בעי צפי ליסורין, דהוה ליה למימר חיים את בעי עשה צדקה שעל ידה זוכה לשם ולא תספיק אלא ביסורין, אלא הכונה שדוד המלך ע"ה כל שאלתו היתה על הגוף שלא יבלה בעפר דודאי הנשמה ע"י מצות הצדקה תכף ומיד עולה למעלה לחזות בנועם ה' אבל כל כונתו של דוד להיות חי גוף ונשמה, משו"ה השיב לו הקב"ה צפה ליסורין שע"י היסורין מזדכך הגוף ונעשה הכל רוחני, כי מטעם זה נראה לי כי צדיקים שמתים בחולי מעים כתבו התוס' ור"י אומר כי יש במדרש דהטעם הוא כדי למרק אכילה מן המעים להיות נקיים וטהורים כמלאכי השרת, ונראה דהיינו מפני שרוצה הקב"ה שיהיה גופם קיים ולא יעשה עפר דאם לא כן למה לי שיהיו נקיים כמלאכי השרת אם עתיד גופם לחזור עפר, טהרה זו למה, הלא סוף כל הגוף לבלות אלא ודאי כשרואה שגופם יתקיים ולא יעשה עפר וילכו באותו עולם לעמוד לפני השי"ת בגוף ובפש, וכמו שמצינו במשה כי כשהיה צריך לעלות לרקיע לדבר עם השכינה היה מכסהו הענן ששת ימים כדי למרק המזון שבמעיו, וכן אלו הצדיקים לפי שעתידין להתיצב לפני השכינה בגופם ממש לכן בא עליהם חולי המעים למרק המזון שבמעיהם כדי שיהיו ראויים לעמוד לפני השכינה כמלאכי השרת, נמצינו למדין מן האמור דע"י יסורין זוכה להיות הגוף והנשמה חיים וקיימים לעד, וא"כ הוה סלקא דעתין לומר דאין להתאבל עליו, והתשובה לזה הוא דעיקר הבכי וההספר הוא אינו בעבור הצדיק שהוא הלך למנוחות שאננות אלא אנו בוכים על חסרון המגיע לנו ע"י פטירת הצדיק לפי שהצדיק הוא כעין נר המונח ע"ג מנורה וכל הנרות דולקים ממנו ועכשיו נחסר הנר א"כ במה מדליקין, ועוד יש תשובה אחרת ומתוכה יבואר ג"כ דלמה צריך להתאבל על חורבן ביהמ"ק, ונקדים מה שדקדקו המפרשים ז"ל על מ"ש במדרש פ' תרומה ועשית את הקרשים למשכן לא היה צ"ל אלא ועשית את הקרשים משכן מהו למשכן א"ר הושעיא ע"ש שהוא עומד למשכון שאם נתחייבו שונאיהם של ישראל כליה יהא מתמשכן עליהם, אמר משה לפני הקב"ה והלא עתידים שלא יהיה להם לא מקדש ולא משכן ומה תהא עליהם, אמ"ל הקב"ה אני נוטל מהם צדיק אחד וממשכנו עליהם, ומכפר אני להם על כל עונותיהם, ודקדקו המפ' ז"ל דמה משכון הוא הבית המקדש, בשלמא הצדיק הוי משכון מפני שנוטלו הקב"ה ממנו ונותנו אצלו אבל המקדש שנחרב ונשרף מה משכון נוטל בזה הלא אינו נוטל כלום, ותירצו המפרשים ז"ל במ"ש בוותר

פ' פקודי ביסודי ציון וירושלים דאתגנוזו ולא שלטו אויבים בהם ואם חומת העיר כן כ"ש וק"ו למקדש עצמו כי נסתלקו אבני קדש במקום שאין היד שולטת בו, והקשו האחרונים דמאי ק"ו מיסודי ציון וירושלים שנגנוזו למקדש עצמו שהרי בזה שם אמרו אינון יסודי ביתא קדישא כולהו אתגנוזו ולא איתאביד מינייהו אפילו חד ע"כ, משמע דדוקא יסודות של בית המקדש איתגנוזו אבל המקדש עצמו לא, ותירצו רז"ל דאפשר לומר דמ"ש בזהר יסודי המקדש היינו דאיתגנוזו למטה אבל המקדש עצמו לא נגנוז למטה אבל גנוז הוא למעלה דאין לומר כי לא נגנוז דק"ו מיסודי העיר דנגנוזו, נמצינו למדין מן האמור כי המקדש עצמו גנוז הוא למעלה ואין לך משכון גדול מזה.

אך קשה קושיא ראשונה כיון שהמקדש נשאר קיים ושלם למעלה למה נצטוינו להתאבל עליו הלא קיים הוא, ויובן בהק' מ"ש בפ' אלו מגלחין ואלו קורעין ולא מאחין הקורע על אביו ואמו ורבו שלמדו תורה ועל נשיא ועל אב ב"ד, על אביו ואמו ורבו מנין דכתיב ואלישע רואה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, אבי אבי זה אביו ואמו, רכב ישראל ופרשיו זה רבו שלמדו חכמה, ולא מאחין מנא לן דכתיב ויחזק בבגדיו ויקרעם לשנים קרעים ממשמע שנאמר לשנים איני יודע שהם קרעים אלא מלמד שקורעים ועומדים לשנים לעולם, אמ"ל ר"ל לרבי יוחנן אליהו חי הוא אמ"ל כיון דכתיב ולא ראהו עוד לגבי דידיה כמת דמי, והקשו רז"ל דלמה הקשה ר"ל קושיא זו על הברייתא הלא באה לו קושיא זו על הפסוק שאמר ויחזק בבגדיו ויקרעם למה קרע הלא חי הוא, ותירצו במ"ש ביבמות דף י"א על רבי עקיבא שהיה מכה בבשרו על רבי אליעזר עד שהיה דמו שותת לארץ פתח עליו בשורה אבי אבי רכב ישראל ופרשיו הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני לרצותן ופירשו התוספות היה מכה בבשרו ומשום שרט לנפש ליכא דמשום תורה קעביד כדאמר הרבה מעות יש לי דהיינו שאלות וספקות ואין לי שולחני לרצותן ולהשיב על ספקן וכו' וא"כ הכא נמי אי לאו הברייתא לא הוי קשה על הפסוק אליהו חי הוא ולמה קרע דיש לומר על התורה עשה דלא מהני שהיה חי דהא מ"מ התורה חסרה ממנו שהרי גם רבי עקיבא אמר על רבי אליעזר אבי אבי רכב ישראל וכו' על התורה והכי נמי אלישע שאמר על אליהו אבי אבי וכו' היה על התורה אבל עכשיו שהברייתא דורשת אבי אבי זה אביו ואמו רכב ישראל ופרשיו זה רבו משמע דמ"ש על רבו רכב ישראל היא דומיא דאביו ואמו והרי אביו ואמו אינו בשביל התורה אלא בשביל עצמם, וא"כ ה"נ על רבו הוא על רבו עצמו וא"כ קשיא אליהו חי הוא ואין לקרוע עליו, אלא ודאי כיון דלגבי דידיה כמת דמי ומשו"ה חייבים לקרוע ולהספיד אע"פ שהוא חי בג"ע הוא הדין לענין ביהמ"ק שנצטוינו להתאבל עליו כי אע"פ שהוא קיים למעלה כיון שנסתלק ממנו ולא ראינוהו עוד לגבי דידין כנחרב ונשרף דמי וצריכים להתאבל ולהצטער עליו כדי שהקב"ה יחוס וירחם עלינו ויבנה לנו בית קדשנו ותפארתנו כיר"א.

נחזור אל קוטב דרושינו שכתבנו לעיל שע"י הצדקה זוכה להיות חי בעוה"ב כמ"ש הכתוב עושה צדקה וחסד ימצא חיים וכו' דתול"ל עושה צדקה וחסד יהיה מאי קאמר ימצא חיים, אלא תכונה ימצא חיים בעוה"ב, עוד מצינו במעלת הצדקה שמקרבת הנאולה כמ"ש רז"ל גדולה צדקה שמקרבת הגאולה שנא' שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא, וכונת הפסוק הוא בזה האופן שמרו משפט דידוע דמשפט הוא דין ואם תרצו לדחות הדין ויהיה הכל רחמים עשו צדקה, וזה נראה כונת הכתוב אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת והרי הוא כמבואר.

ובאור"א כוונת הכתוב שמרו משפט וכו' יובן בהק' מ"ש המפרשים ז"ל על פסוק ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה והוא דאמרו בזה"ק דציון וירושלים על דינא

יְתִיב, עוֹד נִקְדִים מִשׁ רַז"ל כֵּל הַדָּר בְּאִי דוֹמָה כְּמִי שִׁישׁ לוֹ אֱלוֹהַּ וְהָדָר בְּחַו"ל דוֹמָה
כְּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֱלוֹהַּ וּמֵהָאֵי טַעְמָא אָמְרוּ רַז"ל דְּיוֹשְׁבֵי חוּ"ל נִקְרְאִים שְׁבוּיִם לְגַבֵּי בְנֵי אֶרֶץ
יִשְׂרָאֵל כִּי בְנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הֵם תַּחַת כֹּנְפֵי הַשְּׁכִינָה וְאֵימָא מְסוּכְכָת עַל הַבְּנִיִם, אֲמַנָם
יוֹשְׁבֵי חוּ"ל הֵם תַּחַת הַשְּׁרִיטִים, וְזֶהוּ כוּוֹנַת הַכְּתוּב צִוּן רַז"ל בְּנֵי צִוּן הַיְקָרִים בְּמִשְׁפַּט תַּפְדָּה
רַז"ל בְּדִין דְּעַיִי דִּינָא יְתִיב וְשְׁבִיָּה שְׁהֵם בְּנֵי חוּ"ל שְׁנִקְרְאִים שְׁבוּיִם בְּצַדְקָה, וְזֶהוּ כוּוֹנַת
הַכְּתוּב שֶׁמְרוּ מִשְׁפַּט שְׁהֵם בְּנֵי צִוּן הַיְקָרִים וְעָשׂוּ צַדְקָה וְקָאֵי עַל יוֹשְׁבֵי חוּ"ל וְעֵי"ז
קְרוּבָה יִשְׁוּעָתִי לְבוֹא יְהִי"ר שִׁיְהִיָּה בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קְרִיב כִּיר"א.